

ความเสมอภาคของโอกาสทางการศึกษากับสังคมไทย

นันทา วิเศษภูโสภ

คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ความเสมอภาค ความเท่าเทียมกันในสิทธิ เป็นสิ่งที่คนในทุกยุคทุกสมัยเรียกร้องกันอยู่ เสมอ เสียงเรียกร้องเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าในสังคมของเรามีความไม่เท่าเทียมกันหรือไม่เสมอภาคกันในหลายสิ่งหลายอย่าง ในเรื่องของการศึกษาก็มีคนกล่าวกันทั่วไปว่าความไม่เสมอภาคของโอกาสทางการศึกษายังมีอยู่มาก ทั้งที่

รัฐพยายามขยายการศึกษาไปอย่างกว้างขวางในทุกระดับ และสนับสนุนให้มีความเสมอภาคทางการศึกษา ดังปรากฏอยู่ในแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติฉบับต่าง ๆ เช่นในแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525-2529) ข้อ 7 กล่าวไว้ว่ารัฐ “จัดและส่งเสริมให้มีความเสมอภาคทางการศึกษา โดยมุ่งทั้งการ

กระจายสถานศึกษาทางด้านวิชาชีพให้เพียงพอ กับความต้องการกำลังคนของประเทศ และ การเสริมสร้างวิชาการอาชีพในสถานศึกษาต่างๆ พร้อมทั้งสนับสนุนให้ชาวชนบทและกลุ่มชนที่มี โอกาสน้อยได้รับบริการทางการศึกษาในอัตรา ส่วนที่มากขึ้นเป็นพิเศษ” (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, แผนพัฒนา การศึกษา ฉบับที่ 5, 2525-2529 : 22)

ประเทศไทยเป็นประเทศที่กำลังพัฒนา ย่อมประสบความยากลำบากในการแก้ปัญหา ความเสมอภาคทางการศึกษา อุปสรรคที่สำคัญ ก็คือความยากจนทางเศรษฐกิจของประเทศ และ ความไม่เป็นธรรมต่าง ๆ ที่แฝงอยู่ทั่วไป

แม้ว่าปัจเจกบุคคลพยายามอย่างมากมายที่จะให้สังคมบรรลุจุดมุ่งหมายของความเสมอภาค ก็ตาม สังคมทุกสังคมก็ยังคงมีความไม่เท่าเทียม กันและจัดคนเข้าสู่ช่วงชั้นต่าง ๆ ในสังคมมา โดยตลอดนานนับศตวรรษ สถาบันการเมือง สถาบันเศรษฐกิจ และสถาบันอื่น ๆ ต่างมีวิธี ปฏิบัติเพื่อให้ชนชั้นต่าง ๆ ที่ไม่เท่าเทียมกันคงมี อยู่ สถาบันการศึกษาเองก็ได้จัดแบ่งโรงเรียน ออกเป็นประเภทต่าง ๆ เพื่อให้เด็กที่มาจาก ชนชั้นทางสังคมที่แตกต่างกันได้รับการศึกษา ตามความสามารถที่แตกต่างกันของแต่ละคน (Brookover และ Erickson, 1975 : 93)

สถาบันการศึกษานอกจากทำหน้าที่ถ่ายทอดวัฒนธรรมและคติเลาทางสังคมให้แก่

สมาชิกของสังคมแล้ว หน้าที่ที่สำคัญของสถาบัน การศึกษาอีกประการหนึ่งก็คือ การจัดสรร บทบาท (Parsons, 1964 : 434-453) การ ศึกษาจะช่วยกระจายสมาชิกในสังคมให้มีอาชีพ ตำแหน่ง หน้าที่การงาน แตกต่างกันไปตาม ลักษณะการศึกษาที่ได้รับ เช่นเด็กแต่ละคนได้ รับความรู้และการฝึกฝนจากโรงเรียน เมื่อจบ การศึกษาก็เข้าสู่ตลาดแรงงานในระดับต่างๆ กัน ถ้าเด็กคนใดมีโอกาสได้รับความรู้ในระดับสูง และได้รับการฝึกฝนสำหรับอาชีพที่มีผลตอบแทน สูง เด็กคนนั้นจะมีอนาคตทางด้านอาชีพที่มั่นคง การศึกษาจะช่วยตัดสินใจว่าใครจะมีอาชีพ ตำแหน่งหน้าที่อะไร สูงต่ำกว่ากันอย่างไร ในแง่ นี้การศึกษาจึงส่งเสริมระบบความไม่เท่าเทียมกัน ในสังคม กล่าวคือผู้มีหน้าที่การงานสูงในสังคม มักจะมีภูมิหลังมาจากครอบครัวที่พ่อแม่มีฐานะ สูง และที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะคนเหล่านั้นมีโอกาส ได้รับการศึกษาในระดับสูง เยาวชนจากครอบครัวชนชั้นแรงงานมักจะไม่มีโอกาสได้ศึกษาถึง ระดับสูงด้วยสาเหตุต่าง ๆ เช่น ความยากจน มีแรงจูงใจไม่เต็มที่ต่ำ ระดับเชาวน์ปัญญาต่ำ เป็นต้น ด้วยเหตุนี้จึงไม่มีโอกาสเลื่อนฐานะ ของตนเองในสังคม อย่างไรก็ตามการศึกษาเองก็มี ส่วนช่วยให้คนที่เกิดมาในครอบครัวที่มีฐานะต่ำ ได้มีโอกาสยกฐานะของตนเองในสังคมให้สูงขึ้น สังคมปัจจุบันมีแนวโน้มใช้ความสัมฤทธิ์ผลทาง

การศึกษาของบุคคลเป็นหลักเกณฑ์ให้สถานภาพหรือตำแหน่งหน้าที่แก่บุคคลมากกว่าหลักเกณฑ์อย่างอื่น

กล่าวโดยสรุป ความเสมอภาคทางการศึกษาหมายถึงหลักการ 2 ประการคือ ความเสมอภาคในการเข้ารับการศึกษในโรงเรียน และโอกาสที่จะพัฒนาทักษะและความสามารถทางสติปัญญาของเด็กทุกคน โดยไม่คำนึงถึงภูมิฐานะหรือสภาพแวดล้อมทางบ้าน คำว่า “ความเสมอภาค” ในที่นี้มีได้หมายความว่าทุกคนควรได้รับการศึกษา และมีงานอาชีพในระดับเดียวกันหมด แต่หมายความว่าทุกคนควรได้รับโอกาสที่เท่าเทียมกันในอันที่จะดำเนินชีวิตอยู่ได้อย่างดีที่สุดเท่าที่ความสามารถของตนเองจะอำนวย และก็โอกาสที่จะได้รับความเสมอภาคดังกล่าวนี้เองที่เราควรจะส่งเสริมและกระจายออกไปให้ทั่วถึงกัน แม้ว่าความเสมอภาคทางการศึกษาชนิดสมบูรณ์แบบนั้นเป็นอุดมการณ์ที่สูงส่งอันยากที่จะเป็นไปได้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2519 : 3)

บทความนี้จะพยายามชี้ให้เห็นข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระจายของโอกาสทางการศึกษา

ตลอดจนความเสมอภาคหรือไม่เสมอภาคของโอกาสดังกล่าวในแต่ละระดับ ได้แก่ระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา และระดับอุดมศึกษา และกล่าวเฉพาะการศึกษาในระบบโรงเรียน วิธีที่จะจัดและลดปัญหาความไม่เสมอภาคของโอกาสทางการศึกษาให้เหลือน้อยลง

ความเสมอภาคของโอกาสทางการศึกษาในระดับต่างๆ

ก. ระดับประถมศึกษา

การศึกษาในระดับนี้เป็นบริการของรัฐที่ให้แก่ประชาชน ทำให้เกิดความเท่าเทียมกันในการที่เด็กจะได้รับการศึกษาในระดับนี้ กล่าวคือรัฐสามารถจัดการศึกษาชั้นประถมให้แก่ประชากรที่อยู่ในกลุ่มอายุ 6-7 ปี ได้ถึงร้อยละ 99.2 ในปี พ.ศ. 2524 อย่างไรก็ตามงานวิจัยเกี่ยวกับการประถมศึกษาได้ระบุความไม่เสมอภาคในแง่คุณภาพของการศึกษา ซึ่งมีผลทำให้สัมฤทธิ์ผลการเรียนของนักเรียนในแต่ละภูมิภาคต่างกัน ดังจะเห็นได้จากตารางที่ 1

ตารางที่ 1

คะแนนเฉลี่ยวิชาภาษาไทยและเลขคณิต จำแนกตามภาคภูมิศาสตร์

ภาคภูมิศาสตร์	คะแนนเฉลี่ย
กรุงเทพฯ	63.4
ภาคกลาง	48.1
ภาคใต้	47.3
ภาคเหนือ	41.7
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	33.3

ที่มา : รายงานการวิจัยเรื่อง องค์ประกอบบางประการที่มีอิทธิพลต่อสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษา, สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2520, หน้า 25.

จากตารางสรุปได้ว่าผลการศึกษาของเด็กในโรงเรียนตามภาคภูมิศาสตร์ยังเหลื่อมล้ำ และไม่เสมอภาคอยู่มาก ถ้ามองให้ชัด เนื่องจากดินแดนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นดินแดนที่ยากจน ดังนั้นความอยู่ดีกินดีของประชาชนก็จะส่งผลถึงคุณภาพทางการศึกษา และโอกาสในการเข้าเรียนต่อในระดับการศึกษาที่สูงขึ้นด้วย (Fry, 2524)

แต่มองให้ลึกซึ้งแล้วจะเห็นความไม่เป็นธรรมในสังคมเนื่องมาจากความแตกต่างอย่างมากมาในคุณภาพและงบประมาณสนับสนุนที่ได้รับจากรัฐบาล จากรายงานผลการวิจัยเรื่องเกี่ยวกับงบประมาณกับความเสมอภาคของการศึกษาในประเทศไทย พบว่าระหว่างโรงเรียนในอำเภอที่ได้รับงบประมาณสูงสุดกับโรงเรียนในอำเภอที่ได้รับงบประมาณต่ำสุดนั้น คิดต่อหัว

นักเรียนแล้ว งบประมาณที่ได้รับมีอัตราส่วนแตกต่างกันถึง 1 ต่อ 47 (รุ่ง แก้วแดง, 2520 : 27)

ในระดับประถมศึกษานี้ลูกคนจนที่มีรายได้ น้อยจะเข้าเรียนในโรงเรียนของรัฐ คือโรงเรียนเทศบาลและประชาบาล ในขณะที่ลูกคนที่มีฐานะดีจะเข้าโรงเรียนราษฎร์ คือโรงเรียนที่มีอภิสิทธิ์ เช่น โรงเรียนสาธิตที่จัดโดยหน่วยราชการ การแยกนักเรียนระดับประถมระหว่างโรงเรียนของรัฐและโรงเรียนราษฎร์ แสดงให้เห็นการแบ่งชนชั้นอย่างชัดเจนในสังคมไทย การที่พ่อแม่จากครอบครัวชนชั้นกลางและชนชั้นสูงไม่เต็มใจส่งลูกเข้าโรงเรียนเทศบาลและประชาบาล นอกจากนั้นเนื่องจากความเชื่อว่าโรงเรียนเหล่านี้คุณภาพไม่ดีแล้ว ยังน่าจะ

เนื่องมาจากความไม่ต้องการให้ลูกหลานของตน
เรียนปนกับเด็กจากครอบครัวที่มีฐานะต่ำกว่า

สภาพแวดล้อมทางสังคมและเศรษฐกิจของ
ครอบครัวเด็กนักเรียนนับว่ามีผลกระทบต่อสัม-
ฤทธิ์ผลในการเรียนของนักเรียน กรมวิชาการ
กระทรวงศึกษาธิการได้วิเคราะห์ข้อมูล แสดง
อัตราร้อยละของประชากรอายุ 6-9 ปี ที่กำลัง
เรียนและได้ให้ข้อสังเกตว่า กรุงเทพฯ เป็นจ้ง-
หวัดที่มีเด็กอายุ 6 ปี กำลังเรียนสูงสุด ทั้งนี้เพราะ
สภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของกรุงเทพฯ มี
ลักษณะบีบบังคับให้พ่อแม่และผู้ปกครองต้องส่ง
ลูกหลานเข้าเรียนแต่อายุยังน้อย เพื่อให้เกิด
ความคล่องตัวในการทำมาหาเลี้ยงชีพของตน
(กระทรวงศึกษาธิการ, 2518 : 40)

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ
ได้ชี้ความสัมพันธ์ระหว่างสภาพแวดล้อมกับสัม-
ฤทธิ์ผลในการเรียน โดยศึกษาพบว่าโรงเรียน
ขนาดใหญ่ที่มีนักเรียนตั้งแต่ 300 คน ขึ้นไปนั้น
มักอยู่ในย่านชุมชน เดินทางไปมาสะดวก เด็ก
ส่วนใหญ่มาจากครอบครัวที่มีฐานะทางเศรษฐกิจ
และสังคมค่อนข้างดี ที่บ้านมีวิทยุและโทรทัศน์
กับมีหนังสือพิมพ์อ่านบ้าง โดยเฉพาะในย่าน
การค้า ปกติเด็กนักเรียนในย่านชุมชนเหล่านี้
จะเริ่มเรียนแต่อายุยังน้อย คือเริ่มตั้งแต่โรงเรียน
อนุบาลหรือเข้าชั้นเด็กเล็ก และส่วนใหญ่ไม่เคย
สอบซ้ำชั้น สภาพเช่นนี้แตกต่างจากนักเรียน
ประถมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งมี

โอกาสได้รับความรู้จากสื่อมวลชนน้อย พ่อแม่
มีฐานะยากจน ความรู้ค่อนข้างต่ำ ทำให้มีผล
เสียต่อการพัฒนาด้านการเรียนรู้ของนักเรียน
ด้วย (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่ง-
ชาติ, 2519 : 72 - 73) ปัจจุบันยังมีความ
เหลื่อมล้ำกันอยู่มากในด้านสัมฤทธิ์ผลของการ
เรียนของเด็กนักเรียนระดับประถมศึกษา กล่าว
คือนักเรียนในเขตชุมชนเมืองโดยทั่วไปมีสัมฤทธิ์
ผลทางการเรียนสูงกว่าในเขตชนบท และปัญหา
การให้บริการที่ไม่เท่าเทียมกัน และปัญหาสัม-
ฤทธิ์ผลของเด็กนักเรียนขึ้นกับการบริหารการ
ประถมศึกษา ครู นักเรียน ผู้ปกครอง ตลอดจน
สภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจและสังคม

สำหรับเด็กบางกลุ่มที่ด้อยโอกาสทางการ-
ศึกษา เนื่องจากความบกพร่องทางร่างกาย
อารมณ์และสังคม ซึ่งได้แก่เด็กที่มีความพิการ
ทางกายหรือทางสมอง เด็กที่อาศัยอยู่ในชุมชน
แออัด และเด็กที่มีปัญหาทางภาษาและวัฒน-
ธรรม รัฐได้จัดบริการการศึกษาให้แก่เด็กเหล่านี้
แต่ยังมีจำนวนน้อยด้วยเหตุที่เป็นเด็กกลุ่มขนาด
เล็ก ดังนั้นโอกาสในการรับบริการทางการศึกษา
ที่จัดให้จึงแตกต่างกัน

ข. ระดับมัธยมศึกษา

การศึกษาในระดับนี้รัฐมิได้มีส่วนในการ
รับผิดชอบทั้งหมด จึงทำให้เรามองเห็นความ
แตกต่างกันมาก ดังจะเห็นได้จากตารางที่ 2

ตารางที่ 2

โอกาสการเข้าศึกษาในชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นของนักเรียน จำแนกตามอาชีพของบิดามารดา

กลุ่มอาชีพของบิดามารดา	ประชากร ¹	ผู้ปกครอง ²	ดัชนีของโอกาส ³
กลุ่มอาชีพชั้นสูง	2	9	4.50
นักธุรกิจอุตสาหกรรม	1	1	1.00
พ่อค้า เจ้าของร้านค้า	9	30	3.33
เสมียน ลูกจ้าง ข้าราชการชั้นประทวน	6	29	4.88
เกษตรกร	70	26	0.37
กรรมกร	12	5	0.42

1 จำนวนร้อยละของประชากร ที่ประกอบอาชีพทั้งหมดจำแนกตามอาชีพ

2 จำนวนร้อยละของผู้ปกครองนักเรียนที่เรียนต่อในระดับมัธยมศึกษาโดยจำแนกตามอาชีพ

3 จำนวนร้อยละของผู้ปกครองนักเรียน จำแนกตามอาชีพหารด้วยจำนวนร้อยละของประชากรที่ประกอบอาชีพทั้งหมด จำแนกตามอาชีพ

ข้อมูลเหล่านี้ได้มาจากจังหวัดต่าง ๆ ที่อยู่ในภาคกลางของประเทศ ข้อมูลของภาคอื่นก็มีลักษณะเช่นเดียวกัน

ที่มา : รายงานการวิเคราะห์การกระจายของโอกาสการเข้าศึกษาในระดับมัธยมศึกษาในแต่ละภูมิภาค, สุรางค์ จันทวานิช และคณะ (2522)

จากตารางจะพบว่าผู้ปกครองที่เป็นเสมียน และข้าราชการชั้นประทวน ซึ่งมีเพียงร้อยละ 6 ของประชากรทุกอาชีพ ในเขตส่วนกลาง บุตรได้เข้าศึกษาต่อ ม.ศ. 1 ถึงร้อยละ 29 มีโอกาสศึกษาต่อสูงถึง 4.3 ซึ่งนับว่ามากที่สุด ส่วนผู้ปกครองที่มีอาชีพเกษตรกร มีถึงร้อยละ 70 ของประชากรทุกอาชีพ บุตรได้เข้าศึกษา ม.ศ. 1 เพียงร้อยละ 26 เห็นได้ว่าโอกาสศึกษาต่อเพียง 0.37 ซึ่งนับว่าน้อยที่สุด

สรุปได้ว่า โอกาสในการเข้าศึกษาต่อชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ของนักเรียนที่มีบิดามารดา หรือผู้ปกครองประกอบอาชีพแตกต่างกัน มิใช่เท่ากัน นักเรียนที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจ และสังคมสูง แสดงให้เห็นด้วยอาชีพของบิดามารดาประเภทอาชีพชั้นสูง นักธุรกิจ อุตสาหกรรม พ่อค้าหรือเสมียน ลูกจ้าง ข้าราชการชั้นประทวน จะมีโอกาสในการเข้าเรียนได้มากกว่าเด็กที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจ และสังคม

ต่ำ ได้แก่บุตรของเกษตรกรและกรรมกร (สุรางค์ จันทวานิชและคณะ, 2522 : 32-46)

แม้การมัธยมศึกษาในปัจจุบันไม่ใช่การศึกษาภาคบังคับ และมีการขยายมัธยมศึกษาตอนต้นเป็นจำนวนมาก จากการสำรวจสถานะทางการศึกษาของประเทศพบว่า มีความไม่เท่าเทียมกัน ในโอกาสการเข้าศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นอยู่บ้าง ดังจะเห็นได้จาก อัตราการเรียนต่อของนักเรียนชั้น ป. 6 ต่อ ม. 1

ในภาคต่างๆแตกต่างกันออกไป ภาคตะวันออก-เฉียงเหนือมีอัตราการเรียนต่อร้อยละ 31 และ 39 ตามลำดับ ซึ่งต่ำกว่าเกณฑ์เฉลี่ยของประเทศคือร้อยละ 45 ตัวชี้หน้าที่สำคัญที่ชี้ให้เห็นถึงความไม่เสมอภาคได้ดีกว่าอัตราส่วนนักเรียนมัธยมตอนต้นต่อประชากรในกลุ่มอายุ (12-14 ปี) ระหว่างภาคพบว่าในภาคตะวันออก-เฉียงเหนือมีเพียงร้อยละ 19 ในขณะที่อัตราส่วนเฉลี่ยทั่วประเทศเท่ากับร้อยละ 28

อัตราการเรียนต่อ	อัตราการเรียนต่อ ป. 6 / ม. 1 (ปี 2524)	อัตราการเรียนต่อ ประชากรวัยเรียน (ปี 2523)
เฉลี่ยทั่วประเทศ	45 %	28 %
ภาคตะวันออก-เฉียงเหนือ	31 %	19 %
ภาคเหนือ	39 %	—

ที่มา : การสำรวจสถานะทางการศึกษาของประเทศ, สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2526, หน้า 81.

อย่างไรก็ตาม แม้มีความไม่เสมอภาคในโอกาสการเข้าเรียนตามข้อมูลดังกล่าวก็ตาม แต่เมื่อเปรียบเทียบกับข้อมูลในอดีตแล้ว จะเห็นว่าความไม่เสมอภาคมีแนวโน้มลดลง

ประเด็นสำคัญที่ควรพิจารณาในเรื่องโอกาสการเข้าเรียนต่อในชั้นมัธยมของนักเรียนก็คือ การสอบคัดเลือก เนื่องจากการสอบคัดเลือกเข้าเรียนในมหาวิทยาลัยมีผลต่อกระบวนการเรียน

การสอนในระดับการศึกษาที่ต่ำลงมาตามลำดับ จนกระทั่งเกิดกระบวนการสอบคัดเลือกเด็กเข้าเรียนในโรงเรียน เพื่อเตรียมตัวให้ผ่านการสอบคัดเลือกเข้ามหาวิทยาลัยอันเป็นจุดมุ่งหมายสุดท้ายของโรงเรียน โดยเฉพาะโรงเรียนขนาดใหญ่ในตัวเมืองได้ใช้วิธีการสอบคัดเลือก ซึ่งเท่ากับเป็นการสกัดกั้นโอกาสทางการศึกษาของเด็ก เหตุผลสำคัญที่โรงเรียนใช้วิธีการสอบคัด

เลือกก็เพื่อคุณภาพและชื่อเสียงของโรงเรียนในด้านความสามารถที่นักเรียนในโรงเรียนของตนสามารถผ่านการสอบคัดเลือกเข้ามหาวิทยาลัยได้มากที่สุด แนวทางที่ปฏิบัติอยู่เช่นนี้ขัดกับหลักการและจุดมุ่งหมายของหลักสูตรโดยสิ้นเชิง

เพื่อสร้างความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษา รัฐควรขยายมัธยมศึกษา โดยเฉพาะระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในรูปแบบการศึกษาเพื่อปวงชน

ค. ระดับอุดมศึกษา

การศึกษาระดับนี้ส่วนใหญ่อยู่ในความรับผิดชอบของรัฐ มหาวิทยาลัยส่วนใหญ่จะรับนักศึกษาเข้าโดยมีการสอบคัดเลือก การสอบนี้เน้นสัมฤทธิ์ผลทางการศึกษาซึ่งทำให้เด็กที่มีภูมิหลังทางเศรษฐกิจและสังคมที่ต่ำกว่า จะมีโอกาสสอบผ่านและได้เข้าเรียนในมหาวิทยาลัยได้มากกว่า เพราะเด็กพวกนี้มีโอกาสเรียนในโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาที่มีคุณภาพมากกว่า

ตารางที่ 3

โอกาสการเข้าศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา โดยจำแนกอาชีพบิดาหรือมารดา และโดยสภาพภูมิศาสตร์

อาชีพผู้ปกครอง	ประชากร ¹	ผู้ปกครอง ²	ดัชนีของโอกาสใน ³ การเข้าศึกษาต่อ
เกษตรกร	78.4	6	.08
ข้าราชการ	5.2	21	4.04
พ่อค้า	6.8	53	7.79
ลูกจ้าง	9.6	13	1.35

1 จำนวนร้อยละของประชากรที่ประกอบอาชีพทั้งหมดตามอาชีพ

2 จำนวนร้อยละของผู้ปกครองนักเรียนที่มีโอกาสเข้าเรียนต่อในระดับอุดมศึกษาโดยจำแนกตามอาชีพ

3 คำนวณร้อยละของผู้ปกครองนักเรียน หาค่ายจำนวนร้อยละของประชากรที่ประกอบอาชีพทั้งหมด

ภูมิฐานะของนักศึกษา	ประชากร ⁴	ผู้ปกครอง ⁵	ดัชนีของโอกาสใน ⁶ การเข้าศึกษา
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	33	7	.21
ภาคเหนือ	23	11	.48
ภาคใต้	13	13	1.00
ภาคกลาง	23	21	.91
กรุงเทพฯ	8	48	6.00

4 จำนวนร้อยละของนักศึกษาทั้งหมดที่มีภูมิลำเนาอยู่ตามพื้นที่ต่างๆ

5 จำนวนร้อยละของนักเรียนที่มีโอกาสเรียนต่อ จำแนกตามภูมิลำเนา

6 คำนวณร้อยละของนักศึกษาทั้งหมด ทหารด้วยจำนวนร้อยละของนักศึกษาที่มีโอกาสเรียนต่อ
จำแนกตามภูมิภาค

ที่มา : รายงานผลการวิจัยการศึกษาในระดับอุดมศึกษา, สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2520.

จากตารางจะเห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่าง
นักศึกษาที่เข้าเรียนต่อระดับอุดมศึกษากับภูมิ
หลังทางครอบครัวและสภาพภูมิศาสตร์ โดยเห็น
ได้อย่างชัดว่า โอกาสของเด็กที่จะเข้าเรียนต่อใน
ระดับอุดมศึกษามากที่สุดคือ เด็กที่อยู่ใน
กรุงเทพฯ ส่วนโอกาสของเด็กที่จะเข้าเรียนต่อ
น้อยที่สุดคือ เด็กที่มีภูมิลำเนาอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ถ้าเป็นกรณีของอาชีพบิดาหรือ
มารดาแล้ว เด็กที่มีบิดาหรือมารดาทำอาชีพพ่อค้า
หรือเจ้าของร้านค้า มีโอกาสในการเข้าศึกษาต่อ
มากที่สุด ในขณะที่เด็กที่มีบิดาหรือมารดาทำ
อาชีพเกษตรกรรม มีโอกาสที่จะเข้าศึกษาต่อใน
ระดับนี้ได้น้อยที่สุด

ในระดับอุดมศึกษา^{นี้} ความเท่าเทียมกัน
ของโอกาสของการศึกษาเป็นที่ยอมรับเนื่องจาก
ค่าใช้จ่ายต่อหัวในการศึกษาระดับนี้นั้นไม่สูงมาก
นัก (ยกเว้นในบางสาขาวิชา) แต่มีข้อแม้
ว่านักศึกษาต้องผ่านการสอบคัดเลือกเท่านั้น
อย่างไรก็ตามยังคงมีความไม่เสมอภาคกัน เพราะ
ผู้ที่สอบคัดเลือกได้เป็นผู้ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีกว่าและได้เรียนในโรงเรียนมัธยมที่มีคุณภาพสูงกว่า ในแง่ความเท่าเทียมรัฐบาลได้ดำเนินการแก้ไขในการสอบคัดเลือกเป็น 2 ทาง คือ
(Fry, 2524)

1. สำหรับผู้ที่มีผู้ปกครองฐานะดี รัฐก็
เปิดโอกาสให้เดินทางไปเรียนต่อในต่างประเทศ

ได้ โดยอนุญาตให้มีการนำเงินออกนอกประเทศ เพื่อการศึกษาได้

2. รัฐได้จัดตั้งมหาวิทยาลัยเปิดขึ้น ในปี พ.ศ. 2514 ตั้งมหาวิทยาลัยรามคำแหงเป็นมหาวิทยาลัยไม่จำกัดรับ ต่อมาในปี 2521 ได้มีการจัดตั้งมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราชเป็นมหาวิทยาลัยที่ใช้ระบบการสอนทางไกลเพื่อให้ผู้เรียนสามารถศึกษาได้ด้วยตนเอง

เท่าที่กล่าวมาทั้งหมดเป็นการเสนอภาพรวมของระบบการศึกษาไทยในระดับต่าง ๆ เห็นได้ว่ายังคงมีความไม่เสมอภาคกัน ปิรามิดทางการศึกษาของไทยก็แสดงจำนวนนักเรียนในระดับประถมศึกษาที่มีมากที่สุด รองลงมาคือมัธยมศึกษาและอุดมศึกษามีจำนวนน้อยที่สุด กล่าวคืออยู่บนยอดของปิรามิดถ้าจะใช้จำนวนผู้เรียนเป็นเกณฑ์ และมีผู้ชี้ให้เห็นว่าค่าใช้จ่ายของนักเรียนคนหนึ่งในโรงเรียนอาชีวศึกษาในเวลา 1 ปี สามารถจะให้การศึกษากว่าเด็กกว่าสิบเอ็ดคนในโรงเรียนประถมในเวลาเท่ากัน และขณะที่นักศึกษา 1 คน ศึกษาวิชาแพทยศาสตร์เป็นเวลา 1 ปี เด็กอีก 49 คน จะได้มีโอกาสเรียนในโรงเรียนประถมด้วยเหตุดังกล่าวการเลือกขยายสถานที่เรียนในชั้นอุดมศึกษานั้นจะมีส่วนพาดพิงไปถึงสมมุติฐานที่มักจะไม่มีใครมีผู้ใดเล็งเห็นว่าเด็กไทยเป็นจำนวนมากจะไม่ได้รับการศึกษาขั้นมูลฐาน (Nicholas Bennett, 2520) เพราะฉะนั้นนโยบายขยายการศึกษาระดับอุดมศึกษาควรจะได้มีการพิจารณาอย่างรอบคอบ

ความเสมอภาคของโอกาสทางการศึกษา และการแก้ปัญหา

ในประเทศกำลังพัฒนาเช่น ประเทศไทย ความพยายามแก้ปัญหาความเสมอภาคทางการศึกษาต้องประสบความยากลำบากมากยิ่งขึ้น เพราะความยากจนทางเศรษฐกิจของประเทศ และความไม่เป็นธรรมต่าง ๆ ที่แฝงอยู่ทั่วไป ความไม่เท่าเทียมกันในทุกเรื่องเป็นปัญหามากกว่าในประเทศที่พัฒนาแล้ว โครงสร้างชนชั้นประกอบด้วยชนชั้นล่างเป็นชนชั้นใหญ่ที่สุด ชนชั้นกลางและสูงมีเป็นเพียงส่วนน้อย ส่วนใหญ่ของชนชั้นล่างจะเป็นชาวนาชาวไร่กระจายอยู่ในชนบท แม้แต่ในเมืองประชากรจำนวนไม่น้อยก็จัดได้ว่าเป็นชนชั้นล่างอาศัยอยู่ในแหล่งเสื่อมโทรมหรือชุมชนแออัดที่กระจายอยู่ทั่วไป ความแตกต่างหรือช่องว่างระหว่างชนชั้นและระหว่างเมืองและชนบทเห็นได้ชัดเจน การเคลื่อนที่ทางสังคมจากล่างไปสูงทำได้ยาก เพราะเศรษฐกิจขยายตัวไม่เร็วเพียงพอและการผูกขาดโอกาสต่าง ๆ โดยกลุ่มคนที่มีฐานะคืออยู่แล้วในสังคม ด้วยเหตุนี้โอกาสทางการศึกษาของเยาวชนจากกลุ่มสังคมต่าง ๆ ระหว่างเยาวชนที่พ่อแม่ทำงานใช้สมองและที่พ่อแม่ทำงานใช้แรงกาย ความยากจนของประเทศทำให้บริการทางการศึกษามีจำกัดทั้งในทางปริมาณและคุณภาพ และความไม่เป็นธรรมทางสังคมทำให้กลุ่มคนที่มีฐานะได้เปรียบอยู่แล้วได้เปรียบมากขึ้นอีกใน

โอกาสทางการศึกษา (ประเสริฐ แยมกลิ่นฟุ้ง, 2522)

ความพยายามแก้ปัญหาด้วยวิธีขยายปริมาณการศึกษาออกไปอย่างกว้างขวางหรือแก้ไขด้วยการปรับปรุงระบบและวิธีการจัดสรรส่วนทรัพยากรและงบประมาณให้เป็น ธรรมชาติระหว่างภูมิภาคที่ฐานะยากจนและภูมิภาคที่ฐานะดีกว่า ย่อมไม่สามารถก่อให้เกิดความเท่าเทียมกันได้ ในสภาพและฐานะของสังคมไทยซึ่งเป็นสังคมเกษตร พื้นฐานของความเป็นไปได้สำหรับความเสมอภาคทางการศึกษาย่อมขึ้นอยู่กับความสำเร็จหรือความล้มเหลวของการพัฒนาเกษตรกรรมและการพัฒนาชนบท ผลสำเร็จของการพัฒนาชนบทย่อมหมายถึงการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างค่านิยมและการกระจายโอกาส ความมั่งหวังของชีวิตให้ออกไปสู่ชนบท ไม่ว่าจะเป็นในด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การเมือง การศึกษา แต่จุดหมายปลายทางของการพัฒนา เช่นว่านี่ยังเป็นอุดมการณ์ที่ห่างไกลจากสภาวะความเป็นจริงในปัจจุบัน เพราะประเทศไม่มีทรัพยากรพอ เป็นไปไม่ได้ที่จะให้บริการการศึกษาในชนบทดีเท่าบริการการศึกษาในเมืองทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพ เป็นไปไม่ได้เช่นเดียวกันในระยะเวลาอันสั้นที่จะเพิ่มรายได้ให้แก่ครอบครัวชนชั้นแรงงานและชีวิตรอบข้างให้เกิดความสนใจและมีความมั่งหวังสูงในเรื่องการศึกษาสำหรับลูกหลานของเขา ในสภาพความ

เป็นจริงปัจจุบัน เยาวชนในชนบทและในเมืองจากครอบครัวชนชั้นแรงงานเพียงส่วนน้อยที่อาจจะมีโอกาสได้เข้าเรียนไปจนถึงชั้นอุดมศึกษา เยาวชนเหล่านี้ควรจะได้รับ ความสนใจและเห็นใจ และควรได้รับความสนับสนุนจากสังคมอย่างมากที่สุดด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่นด้วยการให้ทุนการศึกษา ถึงแม้จะมีอุปสรรคมากมาย รัฐบาลก็ต้องพยายามอย่างที่สุดเพื่อลดความไม่เป็นธรรมในโอกาสทางการศึกษา นโยบายและการปฏิบัติบางอย่างที่เห็นได้ชัดว่าไม่เป็นธรรมหรืออาจจะเป็นผลเสียหายในระยะยาว เช่นการใช้งบประมาณแผ่นดินช่วยเหลือโรงเรียนของลูกคนรวยอย่างเกินเลย ในขณะที่โรงเรียนลูกคนจนอยู่ในสภาพน่าเวทนา โดยเฉพาะโรงเรียนในชนบท การเล่นพวกในการรับเด็กเข้าเรียน การเน้นค่านิยมในเรื่องปริญญาบัตร การปฏิบัติเช่นนี้รัฐควรพิจารณาหาทางแก้ไข

สรุป

ความเสมอภาคของโอกาสทางการศึกษาจะเป็นไปได้โดยสมบูรณ์ก็ต่อเมื่อมีความเท่าเทียมกันในสิ่งแวดล้อมทางสังคม เช่นครอบครัวมีรายได้เท่ากันหรืออย่างต่ำสุดก็เพียงพอที่จะสนับสนุนการศึกษาของเด็กจนถึงขั้นสูงสุด หรือตามความสามารถที่ติดตัวมาแต่เกิดของเด็กและไม่มี ความแตกต่างกันในบริการการศึกษาระหว่าง

ท้องถิ่นและภูมิภาคต่าง ๆ แม้ว่าการทำให้ความเสมอภาคของโอกาสทางการศึกษาเป็นความจริงนั้นจะเป็นความพยายามที่ยากยิ่งที่สุด รัฐบาลก็ควรหาวิธีที่จะแก้ปัญหาในระบบการศึกษาไทย โดยจัดระบบบริหารการศึกษาใหม่ที่มุ่งกระจายอำนาจและการตัดสินใจไปสู่ท้องถิ่น มีการวางแผนที่ตั้งโรงเรียนทั่วประเทศซึ่งเป็นที่รู้จักกันในชื่อ School Mapping หลักสูตร เนื้อหาสาระ และกระบวนการเรียนรู้จะต้องจบในตัวเองในลักษณะที่มุ่งสนองความต้องการทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของประชาชนในท้องถิ่น

นั้น ๆ มิใช่หลักสูตรและการเรียนการสอนแบบ “ไล่นั่งสอ” เพื่อเป็นบันไดไต่เต้าขึ้นสู่ระดับการศึกษาสูง ๆ ดังเช่นที่ปฏิบัติกันมา เพราะเท่ากับการทวีความเหลื่อมล้ำต่ำสูงภายในสังคม รัฐไม่ควรจะใช้จ่ายเงินเป็นจำนวนมากเพื่อเพิ่มพูนฐานะและรายได้ของคนส่วนน้อยในขณะที่คนไทยส่วนใหญ่มิได้มีโอกาสแม้แต่จะเรียนรู้ในสิ่งที่จำเป็น เพื่อให้การจัดการศึกษามีความเท่าเทียมกันมากขึ้น ระบบการให้รางวัลของสังคมกับระบบการศึกษาต้องแยกจากกันมากกว่าที่เป็นอยู่ในสังคมไทยปัจจุบัน.

บรรณานุกรม

ภาษาอังกฤษ

- Brookover, Wilbur B. and Erickson, Edsel L. *Sociology of Education*. Homewood, Illinois : Dorsey Press, 1975.
- Parsons, Talcott. "The School Class as a Social System : Some of its Functions in American Society", in Halsey, A.H. Floud, Jean and Anderson, C. Arnold (eds), *Education, Economy and Society*, New York : Free Press of Glencoe, Inc., 1964.

ภาษาไทย

คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน. *การสำรวจสถานะทางการศึกษาของประเทศ*.

กรุงเทพมหานคร : บริษัทนวนกน, 2526.

_____. *แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525-2529)*.

_____. *รายงานการวิจัยเรื่องประสิทธิภาพโรงเรียนประถมศึกษา*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, 2519.

_____. *รายงานการวิจัยเรื่ององค์ประกอบบางประการที่มีอิทธิพลต่อสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษา*. พระนคร : เอราวันการพิมพ์, 2520.

ศึกษาธิการ, กระทรวง กรมวิชาการ. *การศึกษาวิถีทางและโอกาสทางการศึกษาของประชาชน*.

กรุงเทพมหานคร : โรงเรียนสารพัทช่างพระนคร, 2518.

Bennett, Nicholas. “ทรัพยากรเพื่อการขยายการศึกษา การปฏิรูปและพัฒนาการศึกษาในประเทศไทย”, สมทรง บัวสาย แปล, *วารสารสภาการศึกษาแห่งชาติ*, ปีที่ 12 ฉบับที่ 1 (ตุลาคม-พฤศจิกายน 2520), หน้า 66-84.

Fry, Gerald W. “ตัวบ่งชี้ความเท่าเทียมและความเสมอภาคทางการศึกษาในประเทศไทย”, สภางศ์ จันทวานิชและคณะ, แปลและเรียบเรียง, *วารสารสภาการศึกษาแห่งชาติ*, ปีที่ 15 ฉบับที่ 6 (สิงหาคม-กันยายน 2524), หน้า 53-70.

ประเสริฐ แยมกลิ่นฟุ้ง. “ความเสมอภาคของโอกาสทางการศึกษา : ทักษะของสังคมวิทยา.” *วารสารสภาการศึกษาแห่งชาติ*, ปีที่ 14 ฉบับที่ 1 (ตุลาคม-พฤศจิกายน 2522), หน้า 1-12.

สภางศ์ จันทวานิช ชูศักดิ์ มั่งทองคำ และ สุทธิ จันทรสข. “รายงานการวิเคราะห์การกระจายของโอกาสการเข้าศึกษาในระดับมัธยมศึกษาในแต่ละภูมิภาค” *วารสารสภาการศึกษาแห่งชาติ*, ปีที่ 14 ฉบับที่ 1 (ตุลาคม-พฤศจิกายน 2522), หน้า 32-46.

รุ่ง แก้วแดง. “งบประมาณกับความเสมอภาคของการศึกษา”, *วารสารสภาการศึกษาแห่งชาติ*, ปีที่ 12 ฉบับที่ 1 (ตุลาคม-พฤศจิกายน 2520), หน้า 22-35.

ภาษาและหนังสือ

วารสารกึ่งวิชาการของสมาคมภาษาและหนังสือ

ฉบับ 18 : 1 (ตุลาคม 27-มีนาคม 28)

อ่าน : ไบลองพิมพ์ 2

โดย อัมพร สายสุวรรณ

รางวัลวรรณกรรมฝรั่งเศส

อำพรณ โอตระกูล

เครื่องหมายไม้หันอากาศ

กรรณไกร์ ชินะโชติ

เบื้องหลังงานเขียนของสุกร บุนนาค วารุณี ศิริวัฒนธนา

และบทความด้านภาษาวรรณกรรมอีกฉบับ พร้อมดรรชนีวารสาร 2502-2512 และ
รวมบทกวีเพื่อสันติ ราคาเล่มละ 15 บาท สั่งซื้อได้ที่ นายสัญญา สุวังบุตร
ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร นครปฐม 73000
ธนาคัดหรือเช็คไปรษณีย์ สั่งจ่าย ป.ณ. หน้าพระลาน กท. 10200